

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वा॒य॒व्य॑ꣳ श्वे॒तमा॑ल॒भेत् भू॒ति॑का॒मो वा॒युर्वै॑ क्षे॒पि॑ष्ठा दे॒वता॑
 वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वैनं॑ भू॒तिं ग॑मयति
 भव॑त्ये॒वाति॑क्षि॒प्रा दे॒वते॑त्याहुः सैन॑मीश्व॒रा प्र॑दह॒ इत्ये॒तमे॒व
 सन्तं॑ वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑ नि॒युद्वा अ॑स्य॒ धृति॑र्धृत ए॒व
 भू॒तिमु॑पैत्यप्र॑दाहाय॒ भव॑त्ये॒व (१)

वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत् ग्रा॒म॒का॒मो वा॒युर्वा॑ इ॒माः प्र॒जा
 न॑स्यो॒ता नै॒नीय॑ते वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति
 स ए॒वास्मै॑ प्र॒जा न॑स्यो॒ता नि॒यच्छ॑ति ग्रा॒म्यै॒व भ॑वति नि॒युत्वंते॑
 भव॑ति ध्रु॒वा ए॒वास्मा॑ अन॑पगाः करोति वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑
 प्र॒जाका॑मः प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत्प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा ए॒तस्य॑
 प्र॒जाया॑ (२)

अप॑क्रामतो॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॑ सन्प्र॒जां न वि॒न्दते॑ वा॒युमे॒व
 नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वास्मै॑ प्रा॒णापा॒नाभ्यां॑
 प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वि॒न्दते॑ प्र॒जां वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत्
 ज्यो॒गा॒मया॑वी प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत् प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा
 ए॒तस्मा॑दप॑क्रामतो॒ यस्य॑ ज्यो॒गा॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ (३)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयत प्रजाः
पशून्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततो-
ऽजस्तूपरः समभवत्तः स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स
प्रजाः पशून्सृजत यः प्रजाकामः (४)

पशुकामः स्यात्स एतं प्राजापत्यमजं तूपरमालभेत प्रजा-
पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां पशून्प्रजनयति
यच्छ्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्वानां
यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
पशवस्तान् (५)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमालभेत पशुकामो
द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायैते ऊर्जं पुष्टिं
तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै
पशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं
एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो यूषो भवत्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्क्पशवं ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशून्वरुन्धे॥ (६)

भवत्येव प्रजाया आमयति वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप प्रजाकामस्तान् यूपस्रयोदश

चा॥ [१]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
वरुणमगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सौ-

ऽब्रवीद्वरं वृणीष्वथ मे पुनर्देहीति तासां वरमाऽलभत स
 कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्यात्स एतं वारुणं
 कृष्णमेकशितिपादमालभेत् वरुण- (७)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति
 कृष्ण एकशितिपाद्भवति वारुणो ह्येष देवतया समृद्धौ
 सुवर्भानुरासुरः सूर्यं तमसाऽविद्धत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्य
 यत्प्रथमं तमोऽपाघ्नन्त्सा कृष्णाऽविरभवद्यद्वितीयः सा फल्गुनी
 यत्तृतीयः सा बलक्षी यदद्व्यस्थादपाकृन्तन्त्साऽविऽर्वशा (८)

समभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयः समभूत्कस्मां
 इममालंप्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता
 ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा
 अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथेय पशुभिः प्र
 प्रजया जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामा- (९)

याऽऽलंभेताऽऽदित्यानेव कामः स्वेन भागधेयेनोप धावति
 त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो न
 व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मां एता मल्हा आलं-
 भन्ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीः संहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यां
 ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मां एता मल्हा
 आलंभे- (१०)

ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीं संहितामैन्द्रीं श्वेतां बार्हस्पत्या-
मेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दधति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्तां प्रातराग्नेयीं कृष्णग्रीवीमालंभेत
ग्रीष्मे मध्यन्दिने संहितामैन्द्रीं शरद्यपराह्णे श्वेतां बार्हस्पत्यां
त्रीणि वा आदित्यस्य तेजांसि वसन्तां प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने
शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजांसि तान्ये- (११)

वाचं रुन्धे संवत्सरं पर्यालभ्यन्ते संवत्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य
प्रदाता संवत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति
गर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं
मेषीमालंभेत य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति
तस्मान्मनुष्याः सर्वा वाचं वदन्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमा लंभेत सौम्यं
बभ्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमं रसो
यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसमुत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बभ्रुमालंभेताऽऽग्नेयं कृष्णग्रीवं
प्रजाकामः सोमो (१३)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो
दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेत
सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत् यदाग्नेयो भवति

तेजं एवास्मिन्तेन दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेन कृष्णग्रीव
आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चस-
मेवास्मिन्त्विषिं दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत सौम्यं बभ्रुमाग्नेयं
कृष्णग्रीवं पुरोधयाऽऽ स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो
राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभ्यतो राष्ट्रं
परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत वरुणं वशैतामर्वि वशामादित्येभ्यः कामाय मलुहा आलभेत तान्येव सैवास्मिन्त्सोमः श्वेतो

भवति त्रिचत्वारिंशच्च॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्तः
स्वायै देवताया आलभेत ततो वै स इमाँल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवं
वामनमालभेत स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाँल्लोकानभिजयति विषम
आलभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते
मनस्वते ललामं प्राशृङ्गमालभेत सङ्ग्रामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव
मन्युमन्तं मनस्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति जयति तं सङ्ग्राममिन्द्राय मरुत्वन्ते
पृश्निसक्थमालभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तः स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति

यदृषभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्निस्तेन मारुतः समृद्धौ पश्चात्पृश्निसुक्थो भवति
पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं बभ्रुमालभेतान्नकामः
सौम्यं वा अन्नं सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा
अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धौ
सौम्यं बभ्रुमालभेत यमलं (१८)

राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेत्सौम्यं वै राज्यं सोममेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनं राज्यं
नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय वृत्रतुरे ललामं
प्राशृङ्गमालभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां
गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमा- (१९)

लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभि-
मातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत इन्द्राय वज्रिणं ललामं
प्राशृङ्गमालभेत यमलं राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव
वज्रिणः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति
स एनं वज्रो भूत्या इन्ध उपैनं राज्यं नमति ललामः प्राशृङ्गो
भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥ (२०)

असावा॑दित्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति-
 मैच्छ॑न्तस्मा॒ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भन्त॒ तयै॑वास्मिन्नुच॑मदधुर्यो
 ब्र॒ह्मव॑र्चसका॒मः स्यात्त॑स्मा॒ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भेता॒मुमे॑वादित्यः
 स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मव॑र्चसं द॑धाति
 ब्रह्मव॑र्चस्यै॒व भ॑वति॒ वस॑न्ता॒ प्रा॒तर्ग्री॑ल्ल॒लामा॑नाल॒भेत॑ ग्री॒ष्मे
 म॒ध्यन्दि॑ने (२१)

त्री॒ज्छि॑तिपृ॒ष्ठाञ्छ॑रद्य॒परा॑ह्णे त्री॒ज्छि॑तिवा॒रात्री॑णि वा
 आ॑दित्यस्य॒ तेजा॑सि॒ वस॑न्ता॒ प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒ध्यन्दि॑ने श॒रद्य॑परा॒ह्णे
 याव॑न्त्ये॒व तेजा॑सि॒ तान्ये॒वावे॑रुन्धे॒ त्रय॑स्त्रय॒ आल॑भ्यन्ते-
 ऽभि॑पूर्वमे॒वास्मि॑न्तेजो॑ दधाति॒ संव॑त्सरं॒ पर्या॑ल॒भ्यन्ते॑ संव॑त्सरो
 वै ब्र॒ह्मव॑र्चसस्य॑ प्रदा॒ता संव॑त्सर॒ एवा॑स्मै॒ ब्रह्मव॑र्चसं प्रय॑च्छति
 ब्रह्मव॑र्चस्यै॒व भ॑वति॒ संव॑त्सरस्य॑ प॒रस्ता॑त्प्राजाप॒त्यं कद्रु॑- (२२)

मा॒ल॑भेत॒ प्र॒जाप॑तिः॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑स्वे॒व प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति॒ यदि॑
 बिभी॑याद्दुश्च॒र्मा भ॑विष्या॒मीति॑ सोमापौ॒ष्णः॑ श्या॒ममा॑ल॒भेत॑ सौ॒म्यो
 वै दे॒वता॑या॒ पुरु॑षः पौ॒ष्णाः प॒शवः॑ स्वयै॒वास्मै॑ दे॒वता॑या प॒शुभि॑स्त्वचं
 करो॑ति॒ न दु॑श्च॒र्मा भ॑वति॒ दे॒वाश्च॑ वै य॒मश्चा॑स्मिँल्लो॒केऽस्पर्ध॑न्त॒ स
 य॒मो दे॒वाना॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मयुवत॒ तद्य॑मस्य॑ (२३)

यम॑त्वं ते दे॒वा अ॑मन्यन्त॒ य॒मो वा इ॒दम॑भूद्यद्वयः॑ स्म इति॒ ते
 प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑न्त्स ए॒तौ प्र॒जाप॑तिरा॒त्मन॑ उक्षव॒शौ निर॑मिमीत॒

ते देवा वैष्णावरुणीं वशामालभन्तैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव
 ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना
 यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृद्धे भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्तस्य
 वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
 जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रो- (२५)

उचायत्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पा-
 प्मन् इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभं तस्याग्निरेव
 स्वेन भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदह-
 दैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त यः पाप्मना गृहीतः स्यात्स आग्नेयं
 कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो
 भवत्येव द्यावापृथिव्यां धेनुमालभेत ज्योगंपरुद्धोऽनयोर्गृहि
 वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगंपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति ते एवैनं प्रतिष्ठां गमयतः प्रत्येव तिष्ठति
 पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रं यो ज्योगंपरुद्धः समृद्धौ
 वायव्यं (२७)

व॒त्स॒मा ल॑भेत वा॒युर्वा अ॒नयो॑र्व॒त्स इ॒मे वा ए॒तस्मै॑
लो॒का अप॑शुष्का॒ विड॑प॒शुष्काऽथै॑ष ज्यो॒गप॑रु॒द्धो वा॒युमे॒व स्वेन॑
भा॒गधे॒येनो॑प॒ धाव॑ति॒ स ए॒वास्मा॑ इ॒माँल्लो॒कान् वि॑शं प्र॒दाप॑यति॒
प्रा॒स्मा इ॒मे लो॒काः स्तु॑वन्ति भु॒ञ्जत्ये॑नं वि॒डुप॑तिष्ठते॥ (२८)

म॒ध्यन्दि॑ने क॒र्द्रं य॒मस्य॑ स्पर्ध॑मानो वैष्णा॒वरु॑णीन्तमिन्द्राँ॑ऽस्य स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒सृतो॑ वा॒यव्यं॑

द्विच॑त्वारि॒ंशच्च॑ ॥

[४]

इन्द्रो॑ व॒लस्य॑ बि॒लम॑पौ॒र्णो॒त्स य उ॑त्त॒मः प॒शुरा॑सी॒त्तं पृ॑ष्ठं
प्र॒ति स॒ङ्ग॒होद॑क्खि॒दत्त॑ स॒हस्रं॑ प॒शवो॑ऽनू॒दाय॑न्त्स उ॒न्नतो॑ऽभव॒द्यः
प॒शुका॑मः स्या॒त्स ए॒तमै॒न्द्रमु॑न्न॒तमा॑ल॒भेते॒न्द्रमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒
धाव॑ति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्रय॑च्छति प॒शुमा॑ने॒व भ॑वत्यु॒न्नतो॑ (२९)

भ॑वति सा॒हस्री॑ वा ए॒षा ल॒क्ष्मी यदु॑न्न॒तो ल॒क्ष्मियै॒व
प॒शून्वरु॑न्धे य॒दा स॒हस्रं॑ प॒शून्प्रा॑प्नुया॒दथ॑ वैष्णा॒वं वा॑म॒नमा॑
ल॒भेतै॒तस्मि॒न्वै तथ्स॒हस्र॑म॒द्ध्यति॑ष्ठ॒त्तस्मा॑दे॒ष वा॑म॒नः समी॑षितः
प॒शुभ्य॑ ए॒व प्र॑जा॒तेभ्यः॑ प्र॒तिष्ठां॑ द॒धाति॑ को॒ऽर॒हति॑ स॒हस्रं॑
प॒शून्प्रा॑प्तुमि॒त्या॒हर॑हो॒रात्रा॑ण्ये॒व स॒हस्रं॑ स॒म्पाद्या॑ल॒भेत॑ प॒शवो॑ (३०)

वा अ॒हो॒रा॒त्राणि॑ प॒शूने॒व प्र॑जा॒तान्प्र॑तिष्ठां ग॒मय॑त्योष॒धीभ्यो॑
वे॒हत॑मा॒ल॒भेत॑ प्र॒जाका॑म॒ ओष॑धयो॒ वा ए॒तं प्र॒जायै॑ परि॒बाध॑न्ते
योऽलं॑ प्र॒जायै॑ स॒न्प्रजा॑ं न वि॒न्दत॑ ओष॑धयः खलु॒ वा ए॒तस्यै॑
सू॒तुम॑पि॒ घ्नन्ति॑ या वे॒हद्भव॑त्योष॒धीरे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒ धाव॑ति॒

ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजंनयन्ति विन्दते" (३१)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा असंतः
सददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासंतः सददतीत्यैन्द्रीः
सूतवशांमालंभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाऽभव- (३२)

दिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवैनं भूतिं गमयति
भवत्येव यः सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालंभेतैतद्वाव तदिन्द्रियः
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालंभेत य आ
तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो
ब्राह्मणः सन्ना (३३)

तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेतीन्द्राग्री एव स्वेन भागधेयेनोपं
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनः सोमपीथो नमति
यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे
यदाग्रेयो भवत्याग्रेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति
पुनरुत्सृष्टो भवति पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालंभेताभि-
चरन्ब्राह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तस्मा एवैनमा
वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपंविर्वा एषा
लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धौ स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो

वज्रमेवास्मै प्रहरति शर्मयं बरुहिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो
भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सत्रैतस्येक्यस्त्रीणि च॥ [५]

बारुहस्पत्यः शितिपृष्ठमालभेत ग्रामकामो यः कामयेत पृष्ठः
समानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवैनं पृष्ठः समानानां करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति
बारुहस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ पौष्णः श्याममालभेतान्नकामो-
ऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य
रूपः समृद्धौ मारुतं पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो
मारुत एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं
प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपः
समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधातीन्द्रिया-
व्येव भवत्यरुणो भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपः समृद्धौ सावित्र-
मुपद्धस्तमालभेत सनिकामः सविता वै प्रसवानामीशे सवितारमेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सनिं प्रसुवति दानकामा
अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्धस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्धौ वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा
अन्नं विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं

प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपो भवति बहुरूपः ह्यत्र९ समृद्धौ
वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव
देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै (३९)

सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति
बहुदेवत्यो^(१) ह्येष समृद्धौ प्राजापत्यं तूपरमालभेत
यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयेत्प्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः खलु
वै तस्य वेद यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवैनं तस्मात्स्त्रामान्मुञ्चति तूपरो भवति
प्राजापत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवेष संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै प्राजापत्यो हि

त्रीणि च॥ _____ [६]

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिनत्तस्यै रसः पराऽपतत्तं
बृहस्पतिरुपांगृह्णात्सा शितिपृष्ठा वशाऽभवद्यो द्वितीयः परापतत्तं
मित्रावरुणावुपांगृह्णीता९ सा द्विरूपा वशाऽभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं
विश्वे देवा उपांगृह्णत्सा बहुरूपा वशाऽभवद्यश्चतुर्थः परापतत्तस्य
पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरभ्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यल्लोहितं
परापतत्तद्रुद्र उपांगृह्णात्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभवद्धारहस्पत्या९
शितिपृष्ठमालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति छन्दसां

वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ (४२)

वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं छ॒न्द॒सामे॒व रसे॑न॒ रसं॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒समव॑रुन्धे
मै॒त्रावरु॑णीं द्वि॒रूपा॑माल॒भेत॑ वृ॒ष्टि॒कामो॑ मै॒त्रं वा अ॒ह॒र्वारु॑णी
रा॒त्रि॒रहो॑रा॒त्राभ्यां॑ खलु॒ वै पु॒र्जन्यो॑ व॒र्षति॑ मि॒त्रावरु॑णावे॒व
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अ॒होरा॒त्राभ्यां॑ पु॒र्जन्यं॑
व॒र्षय॑त॒श्छ॒न्द॒सां वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ वै
वृ॒ष्टि॒श्छ॒न्द॒सामे॒व रसे॑न॒ (४३)

रसं॑ वृ॒ष्टि॒मव॑रुन्धे मै॒त्रावरु॑णीं द्वि॒रूपा॑माल॒भेत॑ प्र॒जाका॑मो
मै॒त्रं वा अ॒ह॒र्वारु॑णी रा॒त्रि॒रहो॑रा॒त्राभ्यां॑ खलु॒ वै प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते
मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अ॒होरा॒त्राभ्यां॑
प्र॒जां प्र॒ज॒नय॑त॒श्छ॒न्द॒सां वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ वै
प्र॒जा छ॒न्द॒सामे॒व रसे॑न॒ रसं॑ प्र॒जाम॑व॒ (४४)

रुन्धे॑ वै॒श्वदे॑वीं ब॒हुरू॑पा॒माल॑भे॒तान्न॑कामो वै॒श्वदे॑वं वा अ॒न्नं
वि॒श्वाने॑व दे॒वान्ध॒स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नं
प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ छ॒न्द॒सां वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा रसं॑
इ॒व खलु॑ वा अ॒न्नं छ॒न्द॒सामे॒व रसे॑न॒ रस॑म॒न्नम॑व॒रुन्धे॑ वै॒श्वदे॑वीं
ब॒हुरू॑पा॒माल॑भे॒त ग्रा॑म॒कामो॑ वै॒श्वदे॒वा वै (४५)

सं॒जा॒ता वि॒श्वाने॑व दे॒वान्ध॒स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑
स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति॒ ग्राम्यै॑व भ॑वति॒ छ॒न्द॒सां वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा

रसं इव खलु वै संजाताश्छन्दसामेव रसेन रसं सजातानवरुन्धे
 बारहस्पत्यमुक्षवशमालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं (४६)

दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वशं वा एष चरति यदुक्षा
 वशं इव खलु वै ब्रह्मवर्चसं वशेनैव वशं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
 रौद्रीं रोहिणीमालभेताभिचरन्नुद्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
 तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमाच्छति रोहिणी भवति रौद्री
 ह्येषा देवतया समृद्धौ स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो
 वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो
 भिनत्येवैनम्॥ (४७)

अभि खलु वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन प्रजामवं वैश्वदेवा वै ब्रह्मवर्चसं यूप एकात्रविंशतिश्च॥ [७]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
 एतां सौरीं श्वेतां वशामालभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
 ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतां सौरीं श्वेतां वशामालभेतामुमे-
 वाऽऽदित्यं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
 दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति बैल्वो यूपो भवत्यसौ (४८)

वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्वं उदतिष्ठत्सयोन्येव
 ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमा लभेताभिचरन्वारुणं
 दशकपालं पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा

स्तृणुते बभ्रुकुर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपं समृद्धौ स्फ्यो यूपो
भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः
शृणा- (४९)

त्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्येवैनं वैष्णवं वामनमालभेत यं
यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो
ह्येष देवतया समृद्धौ त्वाष्ट्रं वडबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां
मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथेष
पुमान्त्सन्वडबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्धे मैत्रं श्वेतमालभेत
सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालभेत
वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं
धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपं
रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा
वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

वरुण॑ सुषुवा॒णम॒न्नाद्य॒न्नोपा॑नम॒त्स ए॒तां वा॑रु॒णीं
 कृ॒ष्णां व॒शाम॑पश्य॒त्ताऽ॒ स्वायै॑ दे॒वता॑या आऽल॑भत् ततो॒ वै
 तम॒न्नाद्य॒मुपा॑नम॒द्यम॑ल॒मन्नाद्या॑य सन्त॑म॒न्नाद्य॒न्नोप॑नमे॒त्स ए॒तां
 वा॑रु॒णीं कृ॒ष्णां व॒शामा॑ल॒भेत् वरु॑णमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति
 स ए॒वास्मा॒ अन्नं॑ प्रयच्छत्यन्ना॒द (५३)

ए॒व भ॑वति कृ॒ष्णा भ॑वति वा॒रुणी॑ ह्येषा दे॒वता॑या स॒मृद्धौ
 मैत्र॑ऽ श्वेतमाल॑भेत् वा॒रुणं॑ कृ॒ष्णम॒पां चौष॑धीनां च स॒न्धावन्न॑कामो
 मैत्री॑र्वा ओष॑धयो वा॒रुणी॑रापोऽ॒पां च खलु॑ वा ओष॑धीनां
 च र॒समु॑पजीवामो मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति
 तावे॒वास्मा॒ अन्नं॑ प्रयच्छतोऽन्ना॒द ए॒व भ॑व- (५४)

त्य॒पां चौष॑धीनां च स॒न्धावा॑ल॒भत् उ॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑ वि॒शाखो॑
 यू॒पो भ॑वति द्वे ह्ये॒ते दे॒वते॑ स॒मृद्धौ॑ मैत्र॑ऽ श्वेतमा ल॑भेत् वा॒रुणं॑
 कृ॒ष्णं ज्यो॑गा॒मया॒वी यन्मै॒त्रो भ॑वति मि॒त्रेणै॒वास्मै॑ वरु॑ण॑ श॒मय॑ति
 यद्वा॑रु॒णः सा॒क्षादे॒वेन॑ वरु॒णपा॑शान्मु॒ञ्चत्यु॒त यदी॒तासु॑र्भवति जी॒वत्ये॒व
 दे॒वा वै पु॒ष्टिं नावि॑न्द- (५५)

न्तां मि॒थुने॑ऽपश्य॒न्तस्यां॑ न स॒मरा॑धय॒न्ताव॑श्चिना॒-
 व॒ब्रूता॑मा॒वयो॑र्वा ए॒षा मै॒तस्यां॑ वद॒द्धमि॑ति साऽश्चि॒नोरे॒वाभ॑वद्यः
 पु॒ष्टि॑कामः स्या॒त्स ए॒तामा॑श्चि॒नीं य॒मीं व॒शामा॑ल॒भेता॑श्चि॒नावे॒व
 स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति तावे॒वास्मि॑न्पु॒ष्टिं धत्तः॑ पु॒ष्यति॑ प्र॒जया॑
 प॒शुभिः॑॥ (५६)

अन्नादौऽन्नाद एव भवत्यविन्दन्मश्नचत्वारिंशच्च॥ [९]

आ॒श्विनं धूम्रल॑लाम॒माल॑भेत् यो दुर्ब्रा॑ह्मणः सोमं पिपा॑सेद॒श्विनौ
वै दे॒वाना॒मसो॑मपावास्तां तौ प॒श्चा सोम॑पीथं प्राप्नु॑ताम॒श्विना॑वेतस्य
दे॒वता॒ यो दुर्ब्रा॑ह्मणः सोमं पिपा॑सत्य॒श्विना॑वेव स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑
धावति॒ तावे॒वास्मै॑ सोमपी॒थं प्रय॑च्छत् उपै॑न॒ सोम॑पीथो न॒मति॒
यद्धू॒म्रो भव॑ति धूम्रि॒माणं॑मे॒वास्मा॑दप॑हन्ति ल॒लामौ (५७)

भवति॒ मुख॑त ए॒वास्मि॒न्तेजो॑ दधाति वाय॒व्यं गोमृ॑गमा॒
ल॑भेत् यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒शसै॑युरपू॒ता वा ए॒तं वागृ॑च्छति
यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒शसन्ति॑ नैष ग्रा॒म्यः प॒शुर्नाऽर॑ण्यो यद्गो॑मृ॒गो
नेवै॒ष ग्रा॒मे ना॑रण्ये यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒शसन्ति॑ वा॒युर्वै दे॒वानां॑
प॒वित्रं॑ वा॒युमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वै- (५८)

न॑ पवयति॒ परा॑ची वा ए॒तस्मै॑ व्यु॒च्छन्ती॒ व्यु॒च्छति॒ तमः॑
पा॒प्मानं॑ प्रवि॑शति॒ यस्या॑श्वि॒ने श॑स्यमा॒ने सूर्यो॑ नावि॒र्भव॑ति सौर्यं॑
ब॒हुरू॒पमा॑ल॒भेता॒मुमे॒वाऽऽदि॑त्यः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति स
ए॒वास्मा॑त्तमः पा॒प्मान॒मप॑हन्ति प्र॒तीच्य॑स्मै व्यु॒च्छन्ती॒ व्यु॒च्छत्य॑प॒
तमः॑ पा॒प्मानं॑ ह॒ते॥ (५९)

ललामः स एव षट्त्वारिंशच्च॥ [१०]

इन्द्रं॑ वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं॒ नरो॑ मरु॒तो यद्ध॑ वो दि॒वो या वः॑ शर्म।
भरे॒ष्विन्द्रं॑ सु॒हवः॑ हवामहेऽ॒होमु॑चः सु॒कृतं॑ दै॒व्यं ज॒नम्। अ॒ग्निं

मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये। ममत्तु नः
परिज्मा वसुरहा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान्। शिशितमिन्द्रापर्वता
युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नाम (६०)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना।
इन्द्रो मरुद्विरऋतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सः शिंशातु। सन्नो
देवो वसुभिरग्निः सः (६१)

सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्विर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो
वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिः सम्बभूवुर्मरुद्वी
रुद्राः समजानताभिः। एवा त्रिणामन्नहणीयमाना विश्वे देवाः
समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने।
अरहन्तश्चिद्यमिन्धते संञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यद्विषो वनामहे
सः हव्या मानुषाणाम्। उत द्युमस्य शवसः (६२)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादः होश्चिद्या
वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उपक्षेति वृद्धवयाः
सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवन्ति प्रणीतौ।
धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः।

दीर्घाधियो रक्षमाणा (६३)

असुर्यमृतावानुश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमिर्धारयन्त्री९ रुत
 द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। ऋतेनाऽऽदित्या महि वो महित्वं
 तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यां नु क्षत्रिया९ अव आदित्यान्
 याचिषामहे। सुमृडीका९ अभिष्टये। न दक्षिणा विचिकिते न सव्या
 न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्याचिद्वसवो धीर्याचि- (६४)

द्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा नूतनेन
 सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं
 यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय।
 त्वामवस्युराचके। तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाऽऽशास्ते
 यजमानो हविर्भिः। अहेडमानो वरुणेह बोद्ध्युरुश९स मा न आयुः
 प्रमोषीः॥ (६५)

नामाग्निः स९ शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकात्रपञ्चाशच्च॥ [११]

वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणं देवासुरा एष्वसावादित्यो दशरूपभामिन्द्रो बलस्य बारहस्पत्यं वषट्कारोऽसौ
 सौरी वरुणमाश्विनमिन्द्रो वो नर एकादश॥११॥

वायव्यमाग्नेयीं कृष्णग्रीवीमसावादित्यो वा अहोरात्राणि वषट्कारः प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चपष्टिः॥६५॥

वायव्यं प्रमोषीः॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः ॥ २-१ ॥

generated on **February 28, 2025**

Downloaded from

<http://stotrasamhita.github.io> | StotraSamhita | Credits